

Kulturvernrådet i Akershus
E-post: sewilhel@online.no

Fetsund, 15. oktober 2020

Gjertrudprisen 2020; forslag til mottaker av prisen på Romerike: *Venneforeningen MB Mørkfos*

Styret i Fetsund Lenseminneforening vil fremme forslag på Venneforeningen MB Mørkfos som mottaker av Gjertrudprisen 2020.

Kort historikk

Slepebåten MB Mørkfos ble bygd ved Glommen Mekaniske verksted i 1912. Båten ble opprinnelig levert med dampmaskin, men fikk i 1953 installert dieselmotor. Båten har en lengde på 72 fot og en bredde på 14 fot. Den stikker 6 fot ned i vannet, og motoren yter 316 HK.

MB Mørkfos har vært i drift som tømmerflepebåt fra den ble bygd og fram til fløtinga i Glomma opphørte i 1985. De siste årene var Mørkfos eneste slepebåten ved Fetsund lenser. Etter 1985 ble båten liggende i opplag og bar etter hvert preg av økende forfall. Fetsund lenser ble i 1989 permanent fredet og åpnet som museum i 1990. Museet jobbet noe med båten, men hadde begrenset kapasitet rent bemanningsmessig og hadde nok med å ruste opp det store fløtingsanlegget, som også var forfalt.

I 1994 tok den anerkjente modellbyggeren Åge Olav Olsen initiativet til å danne en venneforening med formål å ta vare på MB Mørkfos. Han hadde en unik interesse for og store kunnskaper om innlandsbåter og tok kontakt med museets bestyrer Kristen Grieg Bjerke. Ideen ble akseptert, og Venneforeningen MB Mørkfos ble stiftet 19. oktober 1994. Leder er Terje Kristian Nilsen, som har vært med siden starten. Båten eies av Fetsund lenser, men driftes av venneforeningen.

For noen år siden vedtok Riksantikvaren at MB Mørkfos har status som vernet fartøy.

Venneforeningen MB Mørkfos

I foreningens formålsparagraf står:

«Formålet for foreningen er at medlemmene gjennom idealistisk arbeid skal ivareta båtens verdi gjennom planlagte oppussings-, restaurerings- og vedlikeholdsarbeider. I de tilfeller det er mulig, skal Venneforeningen i egen regi kunne ha båten i drift. Dette bestemmes nærmere i en egen avtale mellom eiere og Venneforeningen, og innenfor de økonomiske rammer i.h.t. de offentlige regler og lover som til enhver tid gjelder for den enkelte båt og aktivitet ».

Det fremkommer også i vedtektene at «Foreningens arbeid skal medvirke til å spre historisk og teknisk informasjon om båten og båtens tidligere drift.»

Venneforeningen har i dag i overkant av 100 medlemmer og er medlem av Norsk forening for fartøyvern.

Arbeid på båten

Arbeidet med å restaurere MB Mørkfos startet i 1992. Da led båten av et betydelig forfall. Det var mye råteskader i styrhuset pga. vannskader. Her måtte mye skiftes ut og alt skulle, så langt det var mulig, erstattes med tilsvarende materialer. Flere lugarer ble restaurert og ført tilbake til det opprinnelige. Alt dette tok tid, men gutta jobbet de første årene både søndager og onsdagskvelder. Nå jobbes det i hovedsak onsdagskvelder, men enkelte helger ved behov.

I 1992 ble Mørkfos slippsett og flere av dem som var med her, etablerte to år senere Venneforeningen MB Mørkfos. Mens båten lå på slippet ble den rengjort under vannlinjen, fjernet rust og påført maling. Det ble også utført reparasjon av roret.

Etter 1992 har Mørkfos blitt slippsett i 1997, 2002, 2006/2007 og 2019/2020. I 1997 og 2002 ble båten igjen vasket under vannlinjen, rust fjernet og påført maling. Det ble foretatt sjekk av ror og propell.

I 2006/2007 ble båten igjen slippsett og denne gangen ble det utført større arbeider på båten. Et eksternt firma sandblåste skutesidene, overflatebehandlet skroget ved hjelp av metallisering (påførte flytende metall ved hjelp av lysbue). Deretter ble det påført to-komponent maling, samme type som på oljeplattformene i Nordsjøen. I bunnen av båten var det ballast i form av oljeinfiserte betongklosser, rundstein og pukstein, til sammen ca. 12 tonn. Alt dette ble fjernet manuelt unntatt puksteinen, som ble sugd opp i regi av et eksternt firma. Ballasten ble så erstattet med blybarrer. Det var mange lange armer på gutta etter den jobben! I tillegg ble skroget vasket og maskinrommet ble malt.

Finansieringen av jobben i 2006/2007 ble stort sett dekket av midler fra Kulturminnefondet; kr 530 000.

Siste slippsetting ble utført i 2019/2020. Det ble foretatt vasking av skroget. Det var lite rust, og malingen påført i 2006/2007 har holdt seg bra. Skipssiden ble nå sprøytemalt av håndverker ved lensene. Mens båten lå på slippet og var dekket til, ble det fjernet rust og malt forskjellige steder på skroget over vannlinjen.

I maskinrommet er det også jobbet mye. Alt elektrisk er gått gjennom og mye er lagt opp nytt. Det er også utført en del arbeider på selve motoren. Rør og ventiler er kontrollert og overhaldt. Drivstofftanken er rensert. En foring mellom motor og gearkasse er skiftet; en krevende jobb som krever stor nøyaktighet. I tillegg mye ettersyn av kraner og rør.

Av større arbeider gjenstår restaurering av to mindre lugarer. En slik restaurering er tidkrevende fordi alt som gjøres, skal dokumenteres ned til minste detalj.

I tillegg til restaureringen av nevnte lugarer, går det mye tid til vanlig vedlikehold som fjerning av rust, maling, sjekke om rør er tette, at motoren fungerer som den skal, det elektriske må ettersees og mere til. Selv om båten er oppvarmet innvendig, er det viktig at man hver høst klargjør båten for vinteren. Man må påse at rør som ligger utsatt til ikke fryser ved at det fylles på med frostvæske.

Takket være at flere av medlemmene i venneforeningen har hatt og har kompetanse på mange områder (snekkere, elektrikere, maskinister, rørleggere etc.) har man klart å jobbe fram båten til det den er i dag. Det har blitt en vakker 108-åring som er i fullt seilbar stand. Medlemmene i venneforeningen kan seile turer med Mørkfos; et "frynsegode" for jobbinga på båten. Det blir gjerne tre-fire turer til Sandstangen syd i Øyeren i løpet av sommeren.

For tiden har to av medlemmene godkjente papirer som båtførere. For å opprettholde sertifiseringen, kreves det deltakelse på aktuelle kurs, at man til enhver tid er oppdatert og à jour når det gjelder aktuelt lovverk, sikkerhet m.m.

I forbindelse med 100-årsfeiringen av båten i 2012 var der nedlagt over 15 000 dugnadstimer. I 2020 ligger samlet dugnadsinnsats på om lag 20-25 000 dugnadstimer, noe som tilsvarer 12-15 årsverk.

Bakgrunn for forslaget

I det ovenstående er det vist til noe av det arbeidet som er nedlagt for å bevare MB Mørkfos som et prakteksemplar av en slepebåt og et vernet fartøy, fortsatt fullt operativ, og med en kompetent og ivrig venneforening. Uten venneforeningens innsats, hadde båten mest sannsynlig fortsatt å forfalle.

I tillegg til det praktiske arbeidet på båten, deltar også venneforeningens medlemmer på "Levende museum" og "Den kulturelle skolesekken". Og når det arrangeres fløterdager/fløterfestival og det skal slepes tømmer, er Mørkfos klar for oppdrag. I forbindelse med fløterfestivalene, er det slept tømmer fra Bingen lenser i Sørumsdal til Fetsund og deretter videre til saga i Gansvika. Et år ble det også slept tømmer til Lillestrøm.

Oppsummert

I mange hundre år var det vannveien som gjaldt for å frakte tømmer i Norge. I mange elver fløt ofte tømmeret fritt, men flere steder, som over Øyeren og langs kysten, trengtes slepebåter. De siste årene MB Mørkfos slepte tømmer over Øyeren, var vendingene på 160-200 000 stokker. Det største slepet, etter at dieselmotor var installert i 1953, var på 325 000 stokker.

Uten Venneforeningen MB Mørkfos' årelange samvittighetsfulle og kompetente innsats, hadde ikke MB Mørkfos vært i den stand den i dag er. At arbeidet med båten er satt pris på, vises ved at Venneforeningen MB Mørkfos fikk Kulturvernprisen for 2004 av Fortidsminneforeningen avd. Akershus. I 2018 fikk venneforeningen Fet kommunes kulturpris. Nå mener vi Venneforeningen MB Mørkfos er vel verd en Gjertrudpris!

Vennlig hilsen
Fetsund Lenseminneforening

Turid Pettersen
leder

Vedlegg

Lenke til jubileumsturen i 2012; https://www.youtube.com/watch?v=BcSePTq3M_o

Utvalgte bilder

Bilder

